

РЕЗЮМЕТА

на публикациите на гл. ас. д-р РУМЯНА ПАРАШКЕВОВА ПАРАШКЕВОВА,
представени за участие в конкурса за академична длъжност „доцент”
в професионално направление 2.1. Филология (руска литература на XIX век),
обявен в Държавен вестник, бр. 31 от 18.04.2017 г.

1. Монография

Парашкевова, Румяна. **РУСКИЯТ БРЕТЬОР НА ПРИЦЕЛ. Опити върху фигурата на бретъора в руското социокултурно и литературно пространство от първата половина на XIX век**. С., Ун. изд. „Св. Кл. Охридски”, 2017, с. 270 (ISBN 978-954-07-4267-0)

Монографията е първо изследване, изцяло посветено на специфичен за руската социална и културна история феномен – бретъорството. В Русия то става разпознаваем модел на поведение с налагането на дуелната практика при прехода към XIX век, достига пика на своето разпространение през първата четвърт на столетието в периода, очертан от Европейските войни (1805–1815) и Декабристкото въстание (1825), а след краха на дворянския либерализъм сравнително бързо губи актуалност, но задълго „отсяда” в литературата. Проявите на бретъорство на руска територия изискват комплексен изследователски подход, понеже в разразилата се сред дворяните страст към дуелите се кръстосват разнородни детерминанти, от една страна, а самата тя произвежда многопосочни резонанси в руското публично пространство, от друга. Под натиска на тези съображения монографията поставя фигурата на руския бретъор в интердисциплинарна методологическа перспектива, отворена към историята, социалната психология, културологията и литературознанието.

Началната глава – „Дуелът в Русия. История и специфики”, конструира (за пръв път в пространството на българските изследвания) разказ за възприемането и практикуването на дуела в руска среда. Изложението преакцентира, допълва и на места оспорва съществуващите авторитетни публикации по темата – на Ю. Лотман, Я. Гордин, А. Востриков и И. Рейфман, позовавайки се на неизползвани в тях източници и новоизлезли научни статии. Необходимостта от подобен историкокултурен обзор е оправдана от глобалната логика на работата, която търси широки контекстуални опори за разбиране и тълкуване на анализираното явление. Възприемана и като въвеждане на българския читател в особеностите на „дуела по руски”, тази част би могла да допринесе за адекватното усвояване-осмисляне на текстове на и за руската култура, в които дуелът присъства било като сюжетен компонент, било като биографичен факт, включен в различни изследователски процедури.

Втората глава, онасловена „Бретъорът в руската му версия”, обсъжда разнородните фактори (социални, политически, идеологически и културни), които в следвоенното десетилетие превръщат бретъорството в еталон за хегемонна мъжественост и своеобразна, понякога дори ексцесна, форма на съпротива срещу

стремежа на държавата да ограничи личната свобода на руския аристократ. Посочена е парадоксалната двойствена функция на бретъора – той очевидно съдейства за налагането на дуелните норми в Русия, но едновременно с това, злоупотребявайки с дуелния етос, за да си набавя неформална власт и социално признание, изкористява и компрометира дуелната практика. Представени са инвариантите на преддуелното бретъорско поведение, разграничени според избраната „пасивна” или „активна” позиция в инсценировката на конфликти, както и усвояването на псевдобретъорската роля, целяща да предпази от същински стълкновения и дуелни предизвикателства. Изтъкната е връзката на бретъорството с други режими на „елитарното” мъжествено поведение, характерни най-вече за тогавашното руско офицерство – гуляйджийството, еротичния авантюризм и особено страстта към хазарта.

Третата глава – „**Бретъорските легенди**”, коментира и анализира опита на колективното дворянско съзнание да митологизира фигурата на бретъора чрез създаване и разпространяване на устни разкази за „подвизите” на известни руски дуелисти. Тези легендарни и полуполулегендарни наративи набавят „апокрифна” ценност на бретъорския поведенчески модел, засищайки масовата потребност от досег с необикновеното и социалноподдривното. Описан е алтернативният генезис на бретъорските легенди – анонимен и автомитологичен, отбелязана е интерференцията им с жанра на биографичния анекдот. Предложена и обоснована е първата засега класификация на историите за руски бретъори според моделирания тип герой – демоничен храбрец (Ф. Толстой – Американеца, А. Якубович, Ф. Уваров – Черния) или безразсъден глумливец (М. Лунин, М. Шумски, Ф. Уваров – Адамовата глава). Редом с героизацията на бретъора, в устната дворянска култура се проявява и обратната тенденция – създаването на контралегиенди. Те следват архетипа на притчата за блудния син и изразяват подсъзнателния стремеж на социалната група да се избави от травмите на различието, активизирайки защитните механизми на заедността. В заключителната част на главата бретъорската митология се осмисля като своеобразен културномедиативен дискурс, който се влива в художествената литература, но и самият той непрекъснато се захранва от нея.

Тази плодотворна за дворянската култура конвергенция между устното творчество и литературата е демонстрирана в следващата, четвърта, глава – „**Американеца и литературата**”. Тя е посветена на най-скандалната личност на руския XIX век – граф Фьодор Иванович Толстой – Американеца (1782–1846), ненадминат авантюрист и знаменит бретъор, чиято изключителна роля за пораждането и функционирането на различни естетизиращи житейското структури все още не е сериозно изследвана. Текстът очертава механизми и културни алгоритми, чрез които се „сглобява” шокиращият публичен образ на Американеца: автомитологизацията, основана върху разкази, поведенчески импровизации и игрови въплъщения, вдъхновени от литературата на Просвещението и предромантизма, както и от „буфонната” дворянска култура; различните поетически версии на Фьодор-Толстоевата личност, добили популярност чрез творби на Д. Давидов, П. Вяземски и А. Пушкин; съхранените в дневници, лични кореспонденции и мемоари свидетелства и анекдоти за ексцентричните му постъпки и остроумни реакции. Основният принос на тази глава, по моя преценка, се изразява в анализа на атрактивното словесно поведение на Американеца, на неговите версификации (епистоли, албумни стихотворения, епиграми) и хумористични експромти –

впечатляващи проявления на артистичната му натура, които не изчезват безследно, а се „разтварят” в литературните текстове като дискурсивен опит и културна памет.

Пета глава – „**Бретъорът като житейска и литературоведска мистификация (А. Бестужев-Марлински и неговата проза)**”, е полемично насочена срещу наложилото се в културологичните и литературоведските изследвания схващане, че най-четеният през първата половина на XIX век руски прозаик – романтикът декабрист Марлински, самият той носител на бретъорския манталитет, въвежда в руската литература образа на бретъора. Първата част на тази глава („Идеен бретъор” или дуелист по неволя?”) реконструира и анализира скромната „дуелна” биография на нарцистичния Бестужев, откривайки в нея абсолютна отчужденост от бретъорството, маскирана зад умела имитация на гражданска дързост и социален героизъм в навечерието на Декабристкото въстание. Втората част („За несъстоялия се бретъор в повестите на Бестужев-Марлински”) се опитва да разчете през бретъорския код три от най-известните Бестужевски творби, пресъздаващи дуели – „Вечер на бивака”(1823), „Роман в седем писма”(1824) и „Фрегата „Надежда”(1833), и установява, че те не са обвързани с бретъорската проблематика, а по-скоро подлагат на преоценка самата дуелна институция.

В лицето на дуелиста А. Пушкин шеста глава – „**Пушкин – Беса арабски**”, разпознава контрастен двойник на А. Бестужев, т.е. творец, реално преминал през опита на бретъорството. Тя интерпретира известни факти от биографията на поета, отнасящи се до неговото „южно заточение” (1820–1824), за да защити идеята, че тогава той изпробва различни културно-поведенчески роли (либертен и гръмогласен свободолобец, разочарован изгнаник и „метежен денди” в байроновски контур, безстрашен дуелист и мисионер на дворянската чест). През тях Пушкин гради и поддържа репутацията си на независим аристократ, настояващ за безусловно уважение въпреки своята възраст и ниския си служебен чин. Новото, което внася тази глава в представата за бретъора Пушкин, е анализът на вариращото му в различни социални контексти поведение, както и на игрово-ироничното му отношение към дуелната процедура – реакции, подсказващи нееднозначната му нагласа към „двубоя на честта”, която намира потвърждение в „Евгений Онегин”(1823–1831) и „Изстрел”(1831).

Следващата глава използва в заглавието си цитат от „Евгений Онегин” – „**Зарецки криво устни сви...**”, за да насочи към дуелната ситуация в романа на Пушкин и към персонажа, на когото обикновено изследователите приписват основна роля за нейната трагична развръзка. Интерпретацията коректно борава с масив от метатекстове, посветени на „романа в стихове”, които тълкуват дуела между Онегин и Ленски, като допълва или оспорва отстояваните в тях гледни точки. В нея са приведени нови аргументи към тезата, че прототип на бретъора Зарецки е Американец, изведена е литературната генеалогия на Пушкиновия герой. Акцент е поставен върху оригиналната дискредитация на бретъорството чрез пародиране на бретъорския контрамит в разказа за секунданта на Ленски и е доразвита идеята на В. Маранџман – М. Димарски за Зарецки като профанен двойник на Онегин. Несъмнен приносен момент в главата е обвързването на персонажа с диаволичното пространство от съня на Татьяна, което го изтръгва от миметичния план на изображение и го превръща в митологичен посредник между тукашното и отвъдното, в герой на бесовския хаос, чиито реминисценции се

откриват в стихотворението „Бесове“, прехвърлящо смислов мост между „Евгений Онегин“ и „Повестите на Белкин“.

Към една от творбите, включени в „Повестите на Белкин“, е насочена осма глава – „Под маската на легендарния бретъор („Изстрел“ на Пушкин). Основната теза, развита в нея, засяга въведената в повестта игра със социалните личини на непобедимия дуелист, реализирана чрез смяната на разказвачите и, респективно, на гледните точки в хода на повествованието. Функцията ѝ е да изтъкне неефективността на присвоените от двамата персонажи защитни образи – на „демоничния“ (Силвио) и „карнавалния“ (граф) бретъор. Повестта показва как в ситуации на сблъсък и борба за надмощие промяната в контекста поражда остри вътрешни конфликти в личността и я заставя да осъзнае илюзорността на своята суверенност. На романтичeskата представа за индивидуалиста, който единствен определя границите на свободата си, Пушиновият текст противопоставя разбирането за човека като диалогично същество, обвързано психологически и морално с Другия.

Създадените от Пушкин многопланови образи на бретъори разширяват хоризонта на руската литература и стимулират проявите на креативност в нея. Доказва го една от ранните творби на прозаика Тургенев, представена в последната глава на монографията – „Повестта „Бретъорът“ на И. Тургенев. Диалози с Пушкин“. Предложеният прочит на този слабо изследван текст, публикуван през 1847 г., открива в него паметови следи от немалко Пушкинови творби – „Евгений Онегин“, „Изстрел“, „Дама пика“ (1834), „Капитанската дъщеря“ (1836). Тяхното присъствие обаче се преценява не като проява на подражателност и творческа слабост (за което настояват Л. Пумпянски и Б. Ейхенбаум), а като опит за смислова трансформация на познатото в търсене на новото и различното. Вграждайки в своята повест, понякога и с обратен знак, елементи от различни равнища на споменатите прототекстове – мотиви, сюжетни микросхеми, персонажни конфигурации и скрити цитати, Тургенев представя бретъорството като дълбок психосоциален проблем, обвързан с комплекса за социална малоценност и културна неравнопоставеност. Той пръв изтъква връзката между невротичния страх от отхвърляне и проявите на своеволно насилие, които трябва да впишат бретъора в социалното поле, да го направят, макар и като заплаха, „видим“ за останалите.

През втората половина на XIX век образът на бретъора, преосмислен и вече натоварен с паметта за литературните му реализации, се появява в творбите на Л. Толстой, Ф. Достоевски и А. Чехов. Техните интерпретации на бретъорството променят неговото възприемане и преситуират миналите му литературни версии. В този смисъл предложената монография остава отворена за възможни дописвания, които се надявам да породят.

Някои от тезите, залегнали в книгата, са апробирани в началните им или по-късни варианти от следните публикации:

Пушкин и фигурата на бретъора. – Български език и литература, 1999, кн. 2-3, с. 53-63.

Из черновата на кратък речник за руския дуел. – Култура, бр. 41 (2151), година XLIV, 20 октомври 2000 г., с. 9-10.

Проекции и дисекции на „легендарния“ бретъор в „Изстрел“ на Пушкин. – В: Идентичности. Отражения. Игри. Юбилеен сборник в чест на проф. С. Хаджикосев. С., Ун. изд. „Св. Кл. Охридски“, 2004, с. 457-463.

Граф Ф. Толстой-Американеца и литературата. – Паисиеви четения. Език – Литература – Обществени институции. Пловдив, 26-27 ноември 2009. Научни трудове. Т. 47, кн.1, сб. А, 2009, Филология, с. 284-293.

„Куртоазният“ влюбен като дуелист („Вечер на бивака“ на А. Бестужев-Марлински). – В: Русистика сегодня: традиции и перспективы. Юбилейная международная научная конференция. София, 23-25 ноември 2016 г. Доклады. С., ТИП-ТОП ПРЕС, 2017, с. 540-549.

2. Студии и статии

2.1. Рецептивистика и критика на художествения превод

„Борис Годунов“ в българското културно пространство. – В: А. С. Пушкин и българската култура. С., 1999, „Тилиа“, с. 290-321. // Вт. ред. изд. – В: Литературната критика за българските преводи и творби на А. С. Пушкин. С., изд. БАН „Проф. М. Дринов“, съств. И. Петров, Л. Любенов, 2006, с. 511-536.

Студията е първо и единствено засега изследване на преводната и критическата рецепция на „Борис Годунов“ у нас. Тя гради цялостна концепция за променящото се присъствие на Пушкиновата историческа драма в българското културно поле – от първите ѝ преводи, появили се след Освобождението, до края на миналия век. Смяната на нагласите към тази творба е разчетена през съвкупност от фактори – спецификата и динамиката на социокултурната среда; различния интелектуален кръгозор на преводачите (И. Вазов, Д. Анчев, Т. Трифонов, К. Христов, Х. Радевски, М. Грубеишлиева, Л. Любенов) и техните индивидуални подходи към оригинала; разслояването и реорганизацията на читателската публика; естетическите и идеологическите ориентации на съставлящите я групи; въздействието на литературната критика – българска, руска (емигрантска) и съветска, върху възприемането на драмата и на нейните преводи.

2.2. История на руското литературознание

Проходящото сюжетознание. – Годишник на СУ „Св. Кл. Охридски“. Факултет по славянски филологии, т. 89, 1997, с. 113-128.

Статията описва и обяснява възникването на сюжетологията в руската хуманитаристика през първите три десетилетия на ХХ век. Проследени са смисловите прекроявания на понятието сюжет от генеративната поетика на А. Веселовски през механистичната концепция на В. Шкловски до съпротивата на Ю. Тинянов срещу нея, която насърчава прехода от статичния към динамичния иманентизъм в границите на формалистичната школа. Открити са слабоизвестните у нас приноси на М. Петровски (1887–1937), А. Реформатски (1900–1978) и Б. Ярхо (1889–1942) за налагане и прецизиране на свързания със сюжетологията терминологичен апарат, силен акцент е

поставен върху теоретичната система на Б. Томашевски и нейните резонанси и корекции в структурализма.

2.3. История, поезика и херменевтика на руската литература от XIX век

Предложените в този тематичен регистър научни публикации са ориентирани към творчеството на руските писатели от XIX век. Те представят различни интерпретативни подходи към художествения текст, които засягат аспекти на междутекстовите връзки, литературната комуникация, митопоезиката, наратологията и литературоведската херменевтика. Повечето от статиите търсят сътрудничество между литературознанието и други области на хуманитаристиката – лингвистика, културология, философия, психоанализа. Подредбата на резюметата следва реда, в който са публикувани текстовете, избрани за обект на анализ и интерпретация. Намерението е да се онагледят обхватът на изследователската инициатива, насочена предимно към творби, включени в действащите у нас университетски програми по руска литература на XIX век.

2.3.1. „Обичах Ви” на Пушкин – отмъщението на гласа. – Болгарская русистика, 2008, № 1-2, с. 51-55.

Статията се разграничава от традиционното тълкуване на Пушкиновия текст като „манифест на любовното себеотричане” и предлага нов прочит на стихотворението. Анализът на поетическия дискурс в „Обичах Ви” (1830) открива опит на лирическият аз да се справи с травмата от отказаната му взаимност чрез специфична (авто)реторическа стратегия – опровергаване на първоначално заявеното и разгръщане на „наказателно” речево поведение спрямо любимата адресат. Отстояваната теза е, че творбата стойностно реабилитира „говореция”, като превръща отхвърлянето на неговата любов – чудо и благодат, в съдбовна лишеност от щастие, на която се обрича несподелилата чувството му жена.

2.3.2. Дуелът в стая: Пушкин и Якубович. – Болгарская русистика, 2010, кн.1-2, с. 125-134.

Като съпоставя два текста – повестта „Изстрел” на А. Пушкин и записания от мемоариста А. Щукенберг разказ на декабриста и пословичен фантазьор А. Якубович за дуела му с А. Грибоедов, статията осмисля отношението между литературния наратив и устната автолегенда. Тя установява вторичността на разпространяваната от Якубович история чрез присъстващи в нея знаци, които отпращат към Пушкиновата повест, превърната по този начин в тълкувателен посредник при възприемането и разбирането на автомита. Аргументирана е тезата, че версията на Якубович смислово опростява прототекста на Пушкин, приспособявайки го към жанровите норми на легендата и стилизирайки образа на разказвача в духа на авантюрната романтическа проза от 20-те и 30-те години на XIX век.

2.3.3. Лермонтов и Пушкиновата „митография” на поета. – В: Проблеми, имена и школи в руското литературознание през XX век. С., „Факел”, 2003, с. 131-136.

Този критически текст изследва създадения в поезията на А. Пушкин литературен мит за поета (в многообразието от негови „лица”) и трансформациите му в лириката на М. Лермонтов. Във фокус е изведен и разгърнат междутекстовият диалог с „Пророк”(1828), „Поетът” (1827), „Поетът и тълпата”(1829) и „Към поета”(1830) на

Пушкин, заложен в програмното стихотворение на Лермонтов „Недей си вярва ти” (1839). Изграждайки мрежа от взаимодействия с Пушкиновите текстове, „Недей си вярва ти” оспорва „високата” версия за твореца и характерната за романтизма аксиологическа маркираност на опозицията поет – тълпа.

2.3.4. Авторовият предговор към „Герой на нашето време” в аспекта на литературната комуникация (в съавт. с Хр. Манолакев). – Болгарская русистика, № 3-4, 2002, с. 40-48. // Вт. изд. – Годишник на СУ „Св. Кл. Охридски”. Факултет по славянски филологии. Т. 91, 2006, с. 245-256.

Предисловието към романа на Лермонтов за пръв път се интерпретира като паратекст със специфичен дискурсивен профил, който съчетава различни комуникативни режими и реторически стратегии. Написан за второто издание на „Герой на нашето време” (1841), предговорът се опитва да „поправи” някои първоначални критически и читателски реакции спрямо творбата и да излъчи към бъдещите ѝ читатели директиви за нейното възприемане и разбиране. Анализирани е появата на предисловието (при първото му публикуване) на свършено необичайно място – в средата на художествения текст. Противно на наложилото се обяснение, че причина за това е закъснялото му предаване в печатницата, авторите поддържат тезата, че неговото нетрадиционно вграждане в корпуса на романа е съзнателен провокативен жест на Лермонтов. Той променя прагматическия статус на предисловния текст, разбива монолитността на прочита, демистифицира Предговора към „Дневника на Печорин” и се опитва да регулира позицията на читателя както спрямо прочетената, така и спрямо непрочетената част от романа.

2.3.5. Н. В. Гоголь. Дискурс сумасшедствия. – В: Вечният Гогол. Сборник с доклади от юбилейната международна научна конференция, проведена в Шумен 6-7 октомври 2009 г. Шумен, „Фабер”, 2010, с. 64-68.

Изследването е насочено към самоизговарящата се лудост като оригинално реализирана творческа задача в повестта „Записки на един луд” (1835) на Н. Гогол. Аналитичните наблюдения върху условия дневников дискурс очертават трите фази на развиващото се душевно разстройство у героя – тревожното очакване, „озарението” и последвалата го мнима хармонизация на връзките му с реалността. Открити са съгъстяващите се знаци на шизокода в писмовния изказ на Поприщин: редуването на многословие със словесен дефицит, персеверацията, семантичната дисоциация, немотивираните прескоци от тема на тема, алогичните асоциации и абсурдните твърдения, появата на неологизми и заумни лексеми в датировката на записите. Изтъкнат е доловимият в повестта когнитивен парадокс – като разколебава и представата за здравомислието на света отвъд поразеното съзнание на героя, Гоголевият текст размива границата между лудост и нормалност.

2.3.6. Играта на „бащи и деца” в едноименния роман на И. С. Тургенев. – В: Руската литература – културни диалози. Велико Търново, Ун. изд. „Св. Св. Кирил и Методий”, 2008, с. 78-85.

В статията психоаналитичното разбиране за авторитарната личност (Т. Адорно, Е. Фром, К. Хорни) се прилага към водещите персонажи в романа „Бащи и деца” (1862) – „нихилиста” Евгений Базаров и идеолога на дворянството Пьотър Кирсанов.

Развита и аргументирана е идеята, че двамата са ориентирани към общ психотип, в чиято основа лежи невротичното усещане за екзистенциална несигурност и личностна застрашеност. В приписаните им различни идеологически пристрастия и режими на поведение се разпознават несъзнавано търсени форми на защита срещу себеобезценяването и страха от отхвърляне. Метатекстът спори с обичайното възприемане на героите като непримирими антагонисти и диалогизира с някои авторитетни изследователски тези в съвременната критика върху романа.

2.3.7. Любов и смърт в мистичната проза на Тургенев. – В: Русистика. Язык. Коммуникация. Литература. Культура. Сб. Статей, посвященный 35-летию создания русистики в Шуменском университете. Шумен, Ун. изд. „Еп. Константин Преславски”, 2008, с. 297-303.

Изследвана е есхатологията на любовното преживяване в мистичната проза на Тургенев с внимателно вглеждане в две повести – „Призраци” (1864) и „Клара Милич” (1882). Анализът на алегоричния разказ в „Призраци” открива белезите на синкретична митологична образност в Елис – олицетворение на многоликата Жена, която изкушава и плаши героя като непознаваема страна на собствената му природа. Творбата напомня субективен фантазъм, представящ любовното сливане като символична смърт, а смъртта – като символична еротика. Същият философски тезис получава нова реализация в „Клара Милич”, където избраната повествователна стратегия смесва „обективно” и „субективно”, за да изтъкне трансцендентната природа на любовта. Интерпретацията чете в тази повест знаците на инициацията, анализира магическата функционалност на погледа, посочва изтеглянето на женския образ към парадигмата на жертвения обект и превръщането му в символично въплъщение на Анимата, с помощта на която героят преминава към по-високо ниво на самопознание и себеосъществяване.

2.3.8. Монастырь и власть в драматической трилогии А. К. Толстого. – Болгарская русистика, 2015, № 1-2, с. 66-80.

Статията търси проекциите на противоречието между християнската морална доктрина и политическата етика на Новото време в пространствения език на Толстоевата историческа трилогия (1866–1869), по-точно – в метонимичната или метафоричната свързаност на някои от персонажите с топоса на манастира, от една страна, и с институцията на властта, от друга. Тази семантична трансмисия, откривана и в трите драми, осъществява висш морален контрол над политическия произвол и държавническият прагматизъм, спекулативно оправдаващи единичното зло с благоденствието на общността. Специално е открояна трагедията на цар Фьодор, христолюбец и миротворец, който не успява да съгласува етиката на братолюбието с властовата идеология на реда и справедливостта. Своеобразното вписване на Манастира в трилогията отваря смисловото ѝ поле към отвъдността, осъществява пробив от историята към метаисторията, където всеки политически избор попада в обсега на Божия закон, вкоренен в етиката на изкуплението.

2.3.9. Площадът в драматическата трилогия на А. К. Толстой. – В: Короб культурных кодов. Шумен, 2016, с. 257–273.

Текстът изследва смисловите модификации на средновековния площад като място на действието в цикъла от исторически драми на А. К. Толстой. Анализирана е

функционалната зависимост между референция и фикция при избора на площаден топос в четирите масови сцени, включени в трилогията. Те се възприемат и тълкуват като индикативни „срезове“ на пресъздаваните в пиесите исторически ситуации, чието предназначение е да мотивират развързките, представяйки трагичните за общността последици от съответния монархически режим. Интерпретацията следи и отчита взаимодействието между дискурса на ремарките и този на персонажите, което формира разбирането за изначалната противоречивост на връзката управляващи – управлявани. Анализът се позовава на сценични версии и сценографски решения в поставянето на „площадните“ епизоди от трилогията, както и на емблематични актьорски превъплъщения.

2.3.10. Свет и тени в романа Л. Н. Толстого „Анна Каренина“. – В: L.N.Tolstoy'un Yazinsal Mirasi. Istanbul, 2008, с. 115-122.

Като тръгва от архетипната семантика на светлината и сянката (в „западния“ и „източния“ вариант на тяхното тълкуване), критическият поглед разпознава в текста на Толстой изумително разнообразие от символни употреби на двата образа. Аргументирана е тезата, че основните сюжетни линии – на Ана Каренина и Константин Левин, са доминирани съответно от представата за „тъмното“ (женското) начало и „светлото“ (мъжкото), чиято взаимовръзка допълва и надгражда дуалната структура на романа. В повествованието за Ана символиката на сянката е анализирана многопосочно – през знаците на източното мислене, през идеята на Юнг за въплътеното безсъзнателно и през мотива за двойничеството. Той е разчетен алтернативно с посредничеството на два наратива – „Сянката“ на Андерсен и „Необикновените приключения на Петер Шлемил“ на Шамисо, с които романът влиза в междутекстови отношения.

2.3.11. „Черный монах“ и относителностъ границы между нормальностью и сумасшедством. – В: Диалози с Чехов: 100 години по-късно. С., „Факел“, 2004, с. 122-126.

Статията предлага ново тълкуване на усилено препрочитаната в съвременната критика повест на Чехов „Черният монах“ (1894). Тя оспорва наложилите се възглед, че отношенията на персонажите Песоцки и Коврин представят сблъсък на здравомислието с лудостта. Отстояваната изследователска идея е, че в повестта душевното заболяване на Коврин е поставено в пряка зависимост от агресивната мегаломания на Песоцки и е проява на психотично противодействие срещу нея. За да се опази от репресивния натиск на Песоцки, който в съзнанието му запълва символичната позиция на Бащата, Коврин заменя травматичното означаващо с друго – нетравматично. За него Черният монах е новоизобретен център на вътрешно равновесие, обективиращ депресията и блокиращ заплахата от подчинение, излъчвана от невротика Песоцки. Двусмисленият финал потвърждава антиномичната безсъзнателна връзка между Бащинското и Синовното, чиито персонификации в повестта проблематизират границата между психичната норма и отклонението от нея.

Следващите две статии представят общ интерпретативен модел – опит „сериозната“ проза на Чехов да бъде разчетена през етичната философия на Е. Левинас.

2.3.12. Повесть „Огни” как пролог к поздней прозе Чехова. – В: Век после Чехова. Стамбул, 2004, 253-262. // Вт. изд. – В: Реката на времето. Сборник статии в памет на проф. Л. Боева. С., Ун.изд. „Св. Кл. Охридски”, 2007, с. 316-323.

Статията преосмисля повестта „Светлини” (1888), която заема контрапунктно място в биографията на прозаика Чехов. Развиваната теза е, че този текст предсказва характерен за следващата Чехова проза сценарий – за „екзистенциалната среща”, възприемана като криза на себеопределянето, в която изпада героят, долавяйки в другия провокация спрямо интериорността на своето съществуване. В повестта са разпознати знаците на Левинасовата „нова трансцендентност”, т.е. на онова етическо безпокойство, събудено от лицето на другия, под чийто натиск Чеховият герой преоткрива себе си като различен в небезразличието си към него.

2.3.13. За възможната и невъзможната епифания на лицето в късната Чехова проза. – В: 60 години руска филология в Софийския университет. Сб. научни статии. С., Ун. изд. „Св. Кл. Охридски”, 2006, с. 278-284.

За разлика от предишната статия тази описва и тълкува не само предизвикания от „епифанията на лицето” разлом в себеусещането на Чеховите герои, който ги превръща в етични длъжници на другия, но и неспособността на някои от тях да излязат от своето „вътре” и да възходят към ново себеопознание. Водещата идея в интерпретацията на „Цигулката на Ротшилд” (1894) е, че за разлика от ситуацията в „Светлини” героят достига до възприемането на „далечния като ближен” (Ротшилд) чрез изживяването на „ближния като далечен” (Марфа). През сюжета за неслучилата се епифания на лицето са разчетени повестта „Йонич” (1898) и разказите „У познати” (1898) и „Годеница” (1903). В разрез с традиционното тълкуване на „Годеница” в духа на наивния социален оптимизъм творбата е определена като трагикоироничен наратив за потребителското отношение към другия и изгубената непосредственост на междуличовския контакт.

3. Учебници и учебни помагала (авторски раздели)

Руска литература XIX и XX в. Пловдив, „Хермес”, 2002, 2005 (авторски колектив)

Този образователен проект, признат за легитимен от МОН, е замислен като алтернатива на традиционните академични учебници по руска литература, а въвеждането му в образователната практика преди повече от десетилетие показва, че е много добре приет както от преподавателите, така и от студентите. Учебникът е съобразен с университетската система на обучение, с обособените в нея курсове по история на руската литература и с обхвата на техните програми. Той предлага различни авторски позиции и изследователски подходи към представителни за руската литература от XIX и XX век текстове и проблеми. Целта му е да стимулира обновяването на литературнообразователния диалог в академична среда, като внесе многогласие в него и разчупи рамките на строгия литературоведски иманентизъм. Създателите на учебника са отличени с Годишната награда за изкуства „Золотая муза”, която се присъжда за високи творчески постижения и принос в развитието на българо-руските отношения.

3.1. Прозата на А. С. Пушкин – между завършеност и незавършеност (в съавт. с Хр. Манолакев), с. 72-88.

Моята част от учебниковата статия представя последната прозаическа творба на Пушкин – историческата повест „Капитанската дъщеря” (1836). В изложението е търсен балансът между поетологичния анализ на повестта (композиция, персонажна система, повествователни стратегии, символно-алегоричен пласт) и тълкуването на нравствено-философската проблематика, кодирана в нея.

3.2. Поезията на М. Ю. Лермонтов – преизговаряне и одругостяване на познатото, с. 89-100.

Анализът проследява модулациите на темата за твореца в поезията на М. Лермонтов, като ги вписва в контекста на следдекабристката романтическа поезия. На преден план е изнесен подхванатият още в юношеското стихотворение на Лермонтов „Поет” (1828) напрегнат диалог с поезията на Пушкин, който продължава в „Моето бъдеще е мъгливо” (1837), „Смъртта на поета” (1837), „Поет” (1837) и достига максимална полемична обостреност в „Недей си вярва ти” (1839) и „Пророк” (1841). Творческата еманципация на Лермонтов от романтическите говори и стереотипи е демонстрирана във финала на статията чрез анализа на „Сам излизам във степта широка” (1841) – творба, която отменя разрыва между лирическият аз и света и търси сливането на отделното и временното с общото и вечното.

3.3. „Странният” роман на М. Ю. Лермонтов, с. 101-115.

Романът „Герой на нашето време” е разгледан като сложен и противоречив художествен текст, чиято нестандартност се извежда през фрагментаризираната композиция, жанровата нехомогенност, мрежата от парадигматични и синтагматични отношения между отделните повести, поетиката на контраста и двойничеството в персонажната система, многопластовата наративна организация и играта с читателските очаквания. Специално анализиран е двусмисленият статус на Предговора към „Дневника на Печорин” – сегмент, проектиран едновременно във вътрешнотекстовото и метатекстовото пространство и излъчващ объркващи инструкции за прочита и тълкуването на творбата.

3.4. Тургеневият роман – контексти, любови и смърти, с. 254-268.

Статията изгражда типологичния профил на Тургеневия роман, оразличавайки го от типа роман, създаден в „натуралната школа”, и според показатели като жанрова регулация, тематичен обхват, хронотон, композиция, фабулна схема и режими на разказване. Едновременно с това първите три романа на Тургенев – „Рудин” (1856), „Дворянско гнездо” (1859) и „В навечерието” (1860) са отнесени към общ модел, определен през обединяващата ги трансформация на патриархалните представи за мъжественост и женственост, наложили се в руската литература преди Тургенев. Романът „Бащи и деца” (1862) се възприема и тълкува като разчупващ този модел – той е ориентиран към архетипния сценарий за виталността на женското начало, която се охранява от жертвеността на мъжкото. Знаците на този митологичен пласт се откриват в отношенията Базаров – Одинцова. Техният развой бележи провала на самонадеяната претенция на героя за власт над природата, свързвана с женското праначало и репрезентирана от героинята, чийто образ последователно е прекарван през митологизирани оптици.

3.5. Краевековната проза на А. П. Чехов, с. 333-346.

Прозата на Чехов в нейното движение от кратките хумористични разкази към по-обемните повествователни текстове се преценява като заемаща особено, „усамотено“ място в руското литературно пространство на прехода към ХХ век. През „ситуацията на узнаването“ е изведен сюжетният алгоритъм в ранната Чехова проза с аналитичен акцент върху „Смъртта на чиновника“ (1883) – произведение, което решително къса с традицията на социалната сантименталност в руската литература. Реконструкцията на повествователния модел, създаден от Чехов вече на границата между столетията, съгласува наблюдения върху тематичните ядра, референциалните полета, персонажната типология, смислово-оценъчната перспектива, културната диалогичност и маниера на разказване в Чеховите творби, сред които са открити „Светлини“ (1888), „Скучна история“ (1889), „Стая № 6“ (1892) и „Черният монах“ (1894).